

Praksisveiledere gir bedre veiledning etter seminar

Veiledningsseminarene skal gi faglig påfyll, ivareta praksisveilederne og anerkjenne den avgjørende rollen de spiller i utdanningen av nye sykepleiere.

Forfattere

Liv Grendestad Rousseau

Vivi Haavik Tønnessen

Hans-Harald Nome

Sykepleierstudent

Sykepleierutdanning

Sykepleie

Veiledning

Veiledningsseminar

Sykepleien 2018 106(74449)(e-74449)

DOI: <https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2018.74449>

Hovedbudskap

Sørlandet sykehus (SSHF) har gjennomført veiledningsseminarer for praksisveiledere siden 2012, og de tilbys fortsatt. Hensikten med veiledningsseminarene er å gi faglig påfyll, ivareta praksisveilederne og anerkjenne den avgjørende rollen de spiller i utdanningen av nye sykepleiere. Veiledningsseminarene bygger på en erfaringsbasert undervisningsform og har en veiledningspedagogisk plattform. Evalueringen viser at 92 prosent av deltakerne i stor grad mener at det de lærte på kurset, vil føre til at de endrer praksis.

Ifølge Rammeplan for sykepleierutdanning skal praksisstudiene totalt utgjøre 90 studiepoeng. I § 3e står det at praksisstudiene skal være veiledet (1).

Studietilsynsforordningen (2017) påpeker at institusjonen må sikre at praksisveilederne har relevant kompetanse og erfaring fra praksisfeltet (2). Den bemerker at «[m]ed 'praksisveiledere' menes personer som legger til rette for og veileder studenten ved dennes praksisopphold» og videre at «relevant kompetanse» i denne sammenhengen er både faglig kunnskap og veiledningskompetanse.

Forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger § 3 (3) understreker hvor viktig det er med kompetente veiledere, og at praksisveilederen som hovedregel bør ha formell veiledningskompetanse.

Krav til veiledere

SSHF mottar hvert år 485 sykepleierstudenter fra Universitet i Agder (UiA) i praksis. En av sykehusets fire hovedoppgaver er å utdanne helsepersonell. UiA har stor pågang av søkere til sykepleierstudiet (4). Opptakskravene er økt, og studentene må ha høyere karaktergjennomsnitt for å komme inn (5). Inntaket ved UiA har økt med 25 studieplasser, og SSHF har fått et ytterligere press på å skaffe flere gode praksisplasser (6).

Ifølge samarbeidsavtalen mellom Fakultet for helse- og idrettsvitenskap ved UiA og SSHF har SSHF ansvaret for å stille kvalifiserte veiledere til disposisjon. SSHF har utarbeidet en funksjonsbeskrivelse for veiledere av studenter i bachelorutdanningen i sykepleie. I funksjonsbeskrivelsen er utdanning i veiledningspedagogikk et ønsket kompetansekrav. Et fåtall av praksisveilederne i dag har utdanning i veiledningspedagogikk.

Universitets- og høyskolerådet (UHR) utarbeidet i 2017 et høringsforslag til veiledende nasjonale retningslinjer for praksisveilerutdanning. Arbeidsgruppen som har utarbeidet rapporten, mener at «anbefalte felles krav til formell kompetanse vil være viktig i arbeidet med å tydeliggjøre og anerkjenne fagfeltet veiledning. Det vil også styrke kvaliteten på veiledning og fremme kvalitet i praksisstudier og praksisfeltet for øvrig» (7).

Praksisstudier

Praksisveilederne er sykepleiere med ansvar for studenter i praksis, før kalt kontaktsykepleiere. Praksis er en utdanningsarena, og praksisveilederne er delaktige i og ansvarlige for sykepleierstudentenes utdanning.

Praksisstudier kan forstås som «planmessig opplæring som foregår i autentiske yrkesituasjoner under veiledning av personer med relevant yrkesutdanning og yrkespraksis» (7).

«Praksisveilederne er delaktige i og ansvarlige for sykepleierstudentenes utdanning.»

Sykepleierne har relevant yrkesutdanning og relevant yrkespraksis for selve faget studenten skal få opplæring i. De fleste sykepleierne mangler en pedagogisk og didaktisk kompetanse som grunnlag for å drive opplæring og være sykepleierutdannere.

Fra 2012 til desember 2015 er elleve veiledningsseminarer på trinn 1 og fire seminarer på trinn 2 gjennomført i regi av SSHF. Fra 2016 til våren 2017 samarbeidet SSHF med kommunene i Agder-fylkene og UiA gjennom Samarbeidsorganet. Samarbeidsorganet består av representanter fra UiA, kommunene i Agder og SSHF. Halvparten av kursdeltakerne kommer fra SSHF, og den andre halvparten kommer fra kommunene i Agder-fylkene (se faktaboks).

Veiledningsseminar for praksisveiledere

2012–2015 – Sørlandet sykehus

11 seminarer på trinn 1: cirka 350 deltakere

4 seminarer på trinn 2: cirka 105 deltakere

2016–våren 2017 – Sørlandet sykehus i samarbeid med Universitet i Agder og kommunene

5 seminarer på trinn 1: 143 deltakere

2 seminarer på trinn 2: 45 deltakere

Til sammen har cirka 500 praksisveiledere deltatt på veiledningsseminar på trinn 1 og cirka 150 på trinn 2.

Mål med seminarene

Målet med veiledningsseminarene er å gi praksisveiledere

- en kortfattet innføring i veiledning, både teoretisk og praktisk
- kjennskap til grunnleggende veiledningsferdigheter
- en arena for erfaringsutveksling
- påfyll og anerkjennelse for det viktige arbeidet og bidraget sykepleierne gjør for studenter i praksis
- en økt bevisstgjøring av sin egen rolle

Et av de overordnede målene for veiledningsseminaret er å bidra til å forbedre kvaliteten på praksisen og derved øke pasientsikkerheten.

Faglig forankring

Veiledning som fenomen kan forstås og forklares på ulike måter avhengig av faglige tradisjoner og forankring. Vi legger denne veiledningsdefinisjonen til grunn: «Veiledning er en lære- og refleksjonsprosess der studenten utfordres til å anvende både intellekt og følelser for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger for å nå målene i studiet.» (8)

Seminarene er metodisk bygget opp slik at sykepleierne gjennom undervisning og refleksjoner over egen praksis skal kunne få en forståelse av sentrale didaktiske kategorier i læring samt erfaring med ulike veiledningsmetoder.

«Praksisveilederen har ansvaret for å vurdere studentens yrkesutøvelse i praksisperioden.»

Praksisveiledning er veiledning med et klart siktemål og er en del av et lærings- eller utdanningsforløp. Kjernen i veiledningen er å støtte studenten til å gjøre selvstendige valg (8) og styrke studentens mestringskompetanse (9) innenfor profesjonens faglige og etiske rammer (10). Praksisveilederen har ansvaret for å vurdere studentens yrkesutøvelse i praksisperioden.

Hvordan selve praksisveiledningen utføres, avhenger av mål, rammer, innhold og vurderingsformer for praksisperioden. Veilederens kjennskap til veiledningens arbeidsformer og forståelse av seg selv som utdanner samt studentens forutsetninger er også avgjørende for hvordan selve veiledningen foregår.

Tre typer veiledning

Praksisveiledning slik vi presenterer den, kan grovinndeles i tre typer: mester–svenn, handling og refleksjon samt terapeutisk tradisjon. Mester–svenn innebærer at praksisveilederen har kompetansen, mens studenten er «svenn» og lærer av en «mester».

Handling og refleksjon vektlegger veilederens ansvar for å bidra til at studenten reflekterer over egne handlinger og fagutøvelse. Terapeutisk tradisjon vektlegger selvinnsett, anerkjennelse og relasjonsforståelse som grunnlag for læring og endring. I tillegg til ren fagformidling er seminarets pedagogiske plattform erfaringslæring med stor grad av studentaktive læringsformer.

Det er flere begrunnelser for å bruke erfaringslæring. Sykepleierne bruker sine egne erfaringer fra arbeidshverdagen som grunnlag for refleksjon og oppdagelse. Praksisveilederne utfordres til å reflektere over sin egen rolle som «mester» i møte med studentene, begrunne sin egen praksis og bevisstgjøres på hvilke verdier som preger dem som yrkesutøvere og praksisveiledere.

Vi anvender handlings- og refleksjonsmodellen som hjelp til å reflektere over veiledernes egen praksis (11). Modellen illustrerer sammenhengen mellom handlinger og begrunnelse for handlingene. Antakelsen er at våre yrkesrettede handlinger har sitt utspring, bevisst eller ubevisst, i våre erfaringer og våre ervervede kunnskaper og teorier. Handlingene gjenspeiler verdiene våre og etikken vår.

Et av veiledningens hovedanliggender er å bidra til refleksjon over yrkesrettede handlinger og styrke yrkesutøveren til å begrunne, eventuelt endre, sine handlinger. En økt bevisstgjøring av praksisveilederens verdier og etikk antar vi vil styrke profesjonsidentiteten (12) og bidra til en mer målrettet praksisopplæring inn i et yrkesfellesskap.

Veiledningsroller

I det vi overordnet kaller praksisveiledning, kan veiledning ses på som en av flere læringsformer (13). Undervisning og direkte formidling av kunnskap, informasjon, instruksjon, modellering, observasjon, evaluering og rådgivning er alle læringsformer der kunnskap kan overføres fra en person til en annen.

«Praksisveilederen kan inneha mange roller i møte med studenten: mester og ekspert, lærer, veileder, observatør, vurderer, evaluerer og rollemodell.»

Praksisveilederen kan inneha mange roller i møte med studenten: mester og ekspert, lærer, veileder, observatør, vurderer, evaluerer og rollemodell (13). Hvilken læringsform og hvilken rolle praksisveilederen tar, får konsekvenser for studentens læring.

Didaktikk

For å få et innblikk i veiledningens didaktikk anvender vi didaktisk relasjonsmodell (14). Didaktikk forstås som undervisningslære. Den didaktiske relasjonsmodellen viser hvordan ulike didaktiske kategorier som mål, innhold, rammer, arbeidsmåter, vurdering og praksisveilederens og studentens forutsetninger gjensidig påvirker hverandre. Vi antar at forståelse av og kjennskap til didaktikk og didaktiske kategorier vil styrke praksisveilederen til å tilrettelegge for studentenes læring.

En annen hensikt med å gjøre praksisveilederen kjent med den didaktiske relasjonsmodellen er å bidra til at praksisveilederen skal reflektere over praksis som en utdanningsarena. Refleksjon er her forstått som betraktning, ettertanke og kritisk undersøkelse (13).

Som representanter for praksis og med førstehåndskjennskap til de autentiske yrkessituasjonene opplæringen foregår i, ønsker vi å bidra til at praksisveilederne blir skapende aktører i praksisopplæringen. En studie fra 2012 viser at praksisveiledere har utfordringer med å balansere mellom det å ha veiledningsansvar og det å ha pasientansvar (15).

Rollemodell

Grunnleggende kommunikasjon og bevisstgjøring av veilederrollen og praksisveiledernes verdier utgjør en sentral del av trinn 1. Studenten lærer ikke bare av praksisveilederens spørsmål og andre verbale innspill, de lærer også – noen ganger mest – av den personlige kvaliteten de erfarer gjennom veilederens væremåte og handlinger (16).

Hvordan kan praksisveilederen gjennom veiledningsferdigheter som observasjon, beskrivelser og spørsmål bidra til at studenten reflekterer over og blir mer bevisst på hvordan han eller hun opptrer i praksis? Praksisveilederen er en rollemodell for studentene i praksis. Vi antar at praksisveilederen gjennom en bevisstgjøring av egne verdier vil bli mer oppmerksom på hvilke verdier han eller hun formidler til studenten i praksis.

På trinn 2 vektlegges veiledningsmetoder, verktøy og sammenhengen mellom veiledningsteori fra trinn 1 til veiledningspraksis på trinn 2. Trinn 2 ble utvidet fra en til to dager for i større grad å anvende og utvikle læringen fra trinn 1.

Praksisveilederne veileder hverandre på caser fra praksishverdagen. Undervisning knyttet til vurdering av skikkethet eller studentens fare for stryk gjennomgås av en praksislærer fra UiA, og deltakerne arbeider etterpå videre med utfordringer og muligheter knyttet til «den vanskelige samtalen».

Veiledernes bakgrunn

Veiledningsseminarene har blitt utviklet gjennom samskaping av de fagansvarlige og arrangørene fra praksisfeltet både før, under og etter gjennomføringen av seminarne.

Oppdragsgiveren etterspurte en underviser som arbeidet erfaringsbasert og brukte studentaktive læringsmetoder slik at refleksjoner og erfaringer kunne få stor plass på seminaret.

Sykepleierne som deltar på seminaret, har i hovedsak ingen pedagogisk eller veiledningspedagogisk bakgrunn. De fleste har vært sykepleiere i flere år, men enkelte er helt nyutdannede og har ikke hatt studenter i praksis.

UiA har i mange år hatt veilederutdanningstilbud til praksisveiledere, men det er et fåtall av praksisveilederne ved sykehuset som har denne utdanningen. Sykepleiere som ikke har formell veiledningskompetanse, har vært prioritert ved opptak til seminarne.

Sykepleierne kommer fra alle enhetene ved sykehuset: Arendal, Flekkefjord og Kristiansand. Fra 2016 er også praksisveiledere fra kommunene deltakere. De er bevisst inkludert for at deltakerne skal bli mer kjent på tvers av enheter og lokasjoner og utveksle erfaringer.

Samarbeid

Seminarene går over to dager, og deltakerne tilbys overnatting da seminarene blir avholdt utenfor arbeidsplassen på et konferansehotell. Undervisningsformen fordrer fleksible og romslige lokaler.

Helse Sør-Øst RHF tildeler insentivmidler til alle helseforetak for at helseforetakene skal kunne øke praksisinntaket og kvaliteten på praksisen for høyskole- og universitetsstudenter. Enhet for utvikling og utdanning i samarbeid med praksisutvalgene ved SSHF valgte blant annet å bruke deler av midlene til et veiledningsseminar for praksisveiledere.

Fra 2016 har samarbeidsmidler fra Samarbeidsorganet mellom UiA, kommunene i Agder og SSHF dekket underviser, kurslokaler og opphold. Insentivmidlene dekker vikarutgifter for medarbeidere ved SSHF.

Evaluering

Deltakerne leverer et papirbasert evalueringsskjema ved avslutningen av hvert seminar. Vi har mottatt over 90 prosent svar. Trinn 1 av første veiledningsseminar ble avholdt i oktober 2012. På bakgrunn av tilbakemeldinger fra og behovene til praksisveilederne ble trinn 2 tilbudt som oppfølging våren 2013. Fra oppstarten 2012 til desember 2015 har det blitt gjennomført elleve seminarer på trinn 1 og fire seminarer på trinn 2.

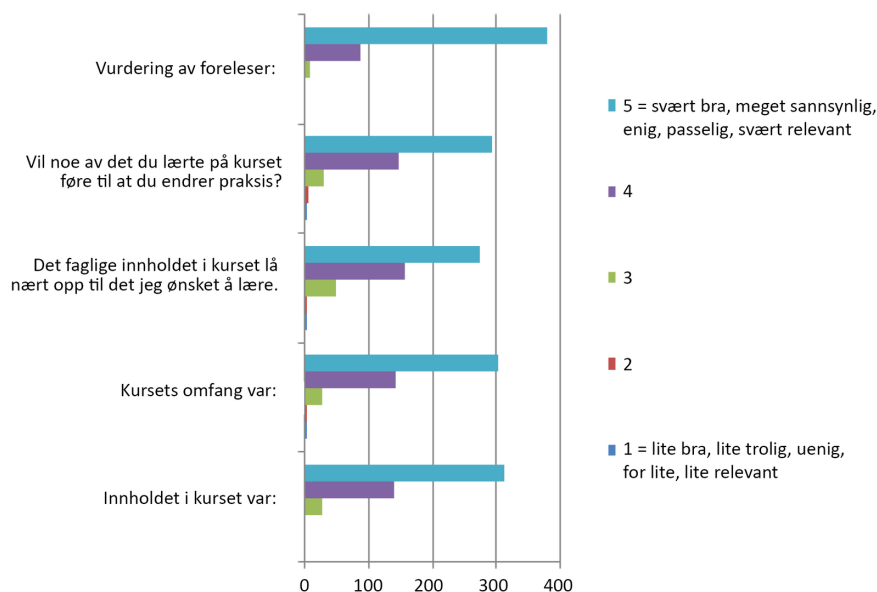

«Veiledningsseminarene har gjennomgående fått svært gode evalueringer.»

Veiledningsseminarene har gjennomgående fått svært gode evalueringer, og vi tolker det slik at de har imøtekommet et behov hos praksisveilederne for faglig oppdatering og en møteplass for erfaringsutveksling. Veiledningsseminarene har vært under faglig og pedagogisk utvikling.

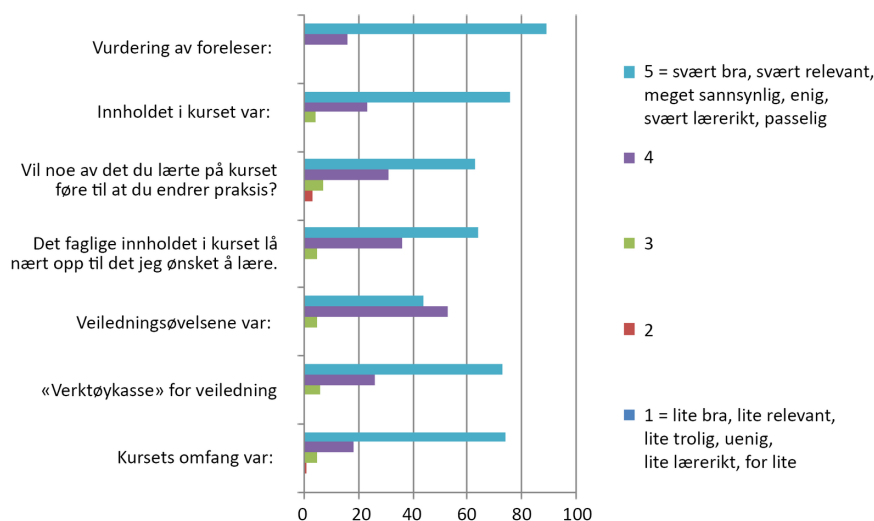
Dialog med og tilbakemelding fra deltakerne underveis i seminaret, evalueringer og erfaringer har dannet grunnlaget for det vi mener er et stadig bedre tilbud til praksisveilederne.

Figur 1. Evaluering av veiledningsseminar, trinn 1

Trinn 1, n = cirka 478

Figur 2. Evaluering av veiledningsseminar, trinn 2

Trinn 2, n = 105

Videre arbeid

Målet med veiledningsseminarene er å kvalitetssikre praksis i utdanningen av nye sykepleiere. Veiledningsseminarene gir praksisveilederne faglig påfyll og anerkjenner deres sentrale rolle som utdanner av fremtidige kollegaer. Seminarene legger vekt på økt bevisstgjøring av praksisveilederes verdier og på hvordan disse verdiene kommer til uttrykk i veiledningen av studentene.

Praksisveilederen som rollemodell og etiske utfordringer knyttet til praksisveilederens mange roller er sentralt. På seminarene får deltakerne en praktisk og teoretisk innføring i veiledning. Evalueringene kan tolkes dit hen at veiledningsseminarene dekker et behov for faglig oppdatering og erfaringsutveksling.

Dialog og erfaringsutveksling har vært essensielt da vi utviklet seminarene. Endringer og justeringer underveis bekreftet hvor viktig det er med samarbeid mellom fag og praksis for å styrke seminarenes faglige forankring og praktiske relevans. Nittito prosent av deltakerne mener at det er sannsynlig og meget sannsynlig at noe av det de lærte på kurset, vil føre til at de endrer praksis.

En videreutvikling kan være å se seminarene i sammenheng med forslag til veiledende nasjonale retningslinjer for praksisveilederutdanningen (7) og forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger (3). SSHF har arbeidet for å utvikle sykepleierne til å bli kompetente veiledere, og målet er at flere får formell veiledningskompetanse.

Referanser

1. Forskrift 25. januar 2008 nr. 128 til rammeplan for sykepleierutdanning. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-01-25-128> (nedlastet 06.12.2018).
2. Forskrift 7. februar 2017 nr. 137 om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften) <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-02-07-137?qForskrift%20om%20tilsyn%20med%20Utdanningskvaliteten> (nedlastet 07.12.2018).
3. Forskrift 6. september 2017 nr. 1353 om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-09-06-1353> (nedlastet 07.12.2018).
4. Helmers AKB. Sykepleierutdanningen fremdeles populær. Sykepleien. 19.07.2017. Tilgjengelig fra: <https://sykepleien.no/2017/07/opptakstillene-klare> (nedlastet 07.12.2018).

5. Dolonen KA. Karaktersnittet for å komme inn på sykepleie stiger. Sykepleien. 09.08.2017. Tilgjengelig fra: <https://sykepleien.no/2017/08/karaktersnittet-stiger-ved-sykepleierutdanningene> (nedlastet 07.12.2018).
6. Lien TM. Fortsatt god økning til UiA. Kristiansand: Universitet i Agder; 2017. Tilgjengelig fra: <https://www.uia.no/nyheter/fortsatt-god-soekning-til-uia> (nedlastet 07.12.2018).
7. Universitets- og høskolerådet, Høringsutkast. Forslag til nasjonale retningslinjer for praksisveilederutdanningen. Juni 2017. Tilgjengelig fra: https://www.uhr.no/_f/p1/id7c35d49-b146-497a-a861-44d037ed53fd/sluttrapport_forslag_til_veilederende_nasjonale_retningslinjer_for_praksisveilederutdanning_170118.pdf (nedlastet 07.12.2018).
8. Brandt E. Kartlegging av praksisbasert høyere utdanning, NIFU STEP skriftserie, 8:2005. Oslo: NIFU; 2005.
9. Falkenberg L, Vindedal S. Veiledet praksis. Universitetet i Agder. Tilgjengelig fra: <https://www.uia.no/om-uia/fakultet/fakultet-for-helse-og-idrettsvitenskap/institutt-for-helse-og-sykepleievitenskap/dokumenter> (nedlastet 07.12.2018).
10. Tveiten S. Veiledning – mer enn ord. Bergen: Vigmostad & Bjørke; 2013.
11. Lauvås P, Handal G. Veiledning og praktisk yrkesteori. Oslo: Cappelen Damm; 2014.
12. Heggen K. Profesjon og identitet. I: Molander A, Terum LI (red.). Profesjonsstudier Oslo: Universitetsforlaget; 2008. s. 321–32.
13. Birkeland Å, Carson N. Veiledning for barnehagelærere. Oslo: Cappelen Damm; 2017.
14. Bjørndal B, Lieberg S. Nye veier i didaktikken? En innføring i didaktiske emner og begreper. Oslo: Aschehoug; 1978.

15. Aigeltinger E, Haugan G, Sørli V. Utfordringer med å veilede sykepleierstudenter i praksisstudier. Sykepleien Forskning. 05.07.2012. Tilgjengelig fra: <https://sykepleien.no/forskning/2012/06/utfordringer-med-veilede-sykepleierstudenter-i-praksisstudier> (nedlastet 07.12.2018).

16. Skau G, red. Gode fagfolk vokser: Personlig kompetanse i arbeid med mennesker. 5. utg. Oslo: Cappelen Damm Akademisk; 2017.